

Gyógyszertár és gyógyszerész ábrázolása filmekben

Dr. Stájer Géza

Száz éves a mozi. 1895 november 1-jén a Téli kert nevű berlini varietében mutatták be a *Skladanowsky fivérek*, Max és Emil az első „előképet” vagyis „bioscop”-filmjüket. Erről az egykori kritika így írt: A találmányos technikus szórakoztató pillanatképet vetítve és felnagyítva mutatott be, de a kép nem volt merev, hanem élő. Hogy hogyan csinálta, az ördög tudja. Ámde a mozgófilm hivatalos születésnapja 1895. december 28., amikor a *Lumière fivérek* Párizsban, a Grand Café-ban nyilvános filmvetítést tartottak. A mozi százéves jubileumáról most néhány olyan filmmel emlékezünk meg, melyekben gyógyszerész vagy gyógyszerész szerepel [1]. Jelen írás a gyógyszerész novellákban és regényekben történő irodalmi ábrázolását kiegészíti [2, 3].

Paracelsus alkimista műhelye

Az orvostörténelemben *Paracelsus* néven ismert *Theophrastus von Hohenheim* (1493–1541) születésének 450. évfordulóját 1943-ban ünnepelték. A megemlékezés keretében mutatták be a *Paracelsus* című filmet (rendező *Georg W. Pabst*, 1885–1967). Ezt az alkotást, melyet még ma is játszanak néhol, *Leonardo Conti* német birodalmi egészségügyi miniszter méltatta, aki Paracelsusban a nemzeti szocializmus előfutárát és az új német orvostudomány példaképét látta. Paracelsust *Werner Krauss* alakította (1884–1959), aki a filmben dinamikus egyéniséget jelenített meg. A képek sikeresen praktizáló orvost és kedvelt egyetemi oktatót, professzort mutatnak, akit irigy kollégáinak intrikái buktatnak meg, ám ezután is kitarit etikai elvei mellett és jellemében töretlen marad. Paracelsus végül elfordul öntelt tudóstársaitól és az egyszerű nép felé közeledik, hogy teljes filozófiájával: a gyógyszer legfőbb lényege a szeretet; és saját készítésű gyógyszereivel gyógyítson.

A film a főhős laboratóriumát állítja középpontba, egy komor, állványokkal és készülékekkel zsúfolt pincéhelyiséget, ahol a Mester növényi kivonatokat forral és buborékolat, hogy hatalmas gyógyító erejű elixíreket állítson elő. Ebből a gyógyszerüzemből Johannes, a famulusa olyan elixírt lop el, amely még nincs megfelelően tesztelve; aztán a gyógyírt beadja egy súlyos betegnek, hogy meggyógyítsa és így magát nagy orvosnak tüntesse fel. Ám a beteg meghal és haláláért az ártatlan Paracelsust teszik felelőssé.

Laboratóriumi tevékenysége révén, Paracelsus a filmben nemcsak orvosként, hanem nagy tudású gyógyszerészként jelenik meg, akinek kiváló képességeit és hírnevét törtető és egyúttal könnyelmű tanítványa átmenetileg elhomályosítja.

Középkori gyógyszertár a kolostorban

A múltban még egy kissé hátrább vezet bennünket *A rózsza neve* című film (rendező *Jean-Jacques Annaud*), amely *Umberto Ecco* azonos című regényéből készült. A film egy benedekrendi kolostorban játszódik, ahol a szerzetesek idejüket már régóta a gyógyszerészetnek szentelik. A kolostor pazarul berendezett gyógyszertárát a botanikus barát vezeti, aki a gyógynövénykertet gondozza és a kórházért is felelős, ugyanis a gyógyítás különböző tevékenységi körei még nincsenek szétválasztva. Ez a barát Severin, nagyon pontosan ismeri a farmakon szó kettős jelentését, de nemcsak ő, hanem sajnos, egyik vele dolgozó munkatársa is, aki titokban egy rendkívül hatásos szert ellop a gyógyszertárból és ezzel – tévesen értelmezett gondoskodásból, hogy az emberiség lelkét meggyógyítsa – több embert a másvilágra segít.

Ugorjunk tovább a gyógyszerészet kezdeteitől a 19. századba!

Homais a gyógyszerész

Kevésbé hízelgő az a kép, amelyet *Gustave Flaubert* (1821–1880) *Madame Bovary* című regényében (1865) Homais gyógyszerészről fest. *Georg Urdang* gyógyszeréstörténész így értékeli ezt a regényalakot: „Homais a felfuvalkodott jelentéktelenség és tökéletes önelégültség képviselője, aki a burzsoázia legundorítottabb formáját testesíti meg; ravaszágával és skrupulózusságával az életben látszatsikereket tud elérni.”

Yonville városkában Homais a koronázatlan király, aki még az orvost, dr. Bovaryt is maga alá rendeli. A törvényességnek fittyet hányva, Homais-nak kiterjedt praxisa van, ami ellen Bovary doktor semmit sem mer tenni. Sőt, naivitásában szövetségesének tartja Homais-t az orvostudomány fejlődéséért vívott harcban. Igényes és becsvágyó felesége Emma, aki *Urdang* szerint „nemes érzékenységgű és fokozottan intenzív lelkületű lény”, jóra való egyszerűsége vagy ki nem mondott együgyűsége miatt megveti a kevésbé sikeres vidéki orvost, de annál inkább befolyásoltatni hagyja magát a fecsegő és fontoskodó gyógyszerésztől, ami tragikus halálához hozzájárul.

A témát többen megfilmesítették: 1937-ben *Gerhard Lamprecht*, 1949-ben az olasz-amerikai rendező *Vincente Minnelli* és végül 1991-ben *Claude Chabrol*. A Minnelli-film, a regényhez képest Homais-t pozitív figuraként jeleníti meg. Párbeszédekben jól képzett gyógyszerész benyomását teszi és őszintén embertársai javáért munkálkodik. Miután a gyógyszertárban Emma Bovary titokban arzént vesz be, Homais megkísérelti az életét megmenteni, sajnos hiába.

Minnelivel ellentétben *Chabrol* szigorúan az irodalmi hűséghez ragaszkodik. Célja „olyan filmet készíteni, amelyet Flaubert forgatott volna, ha kezében toll helyett kamerát tart”. Filmjében a gyógyszerész berendezése nagy hangsúlyt kap annak ellenére, hogy a bútorzat rendkívül egyszerű, az állványokon csillogó standedények a néző csodálkozó pillantását mágikusan magukra vonzzák. A látványos háttér feltűnően hasonlít Homais jellemére, aki ért ahhoz, hogy a betegeket bölcsességének és emberbarátságának látszatával a maga módján elkápráztassa.

Homais irodalmi pandanja dr. Alonzo Gieshübler gyógyszerész, *Theodor Fontane* (1819–1898) *Effi Briest* című regényében (1895); ez a figura is a filmhez hasonlóan 1995-ben volt száz éves. *Urdang* szerint Gieshübler „az egyik legszimpatikusabb, de emellett legéletszerűbb reprezentánsa foglalkozásának, akit író valaha is megalakított; a legszebb gyógyszerészalak a német irodalomban”. Az *Effi Briest*et is többször megfilmesítették, utóljára *Rainer Werner Fassbinder* (1946–1982).

Önábrázolás

Természetes, hogy azok a filmek, amelyeket a gyógyszerészek maguk készítenek vagy alkotását maguk ösztönzik, a gyógyszerészt szimpatikusnak ábrázolják. Ilyen filmet mutattak be 1939-ben a berlini Ufa-palotában, *Kehehlyre csavarodó kígyó* címmel. Az előzményeket azok a kéziratok képezték, amelyek a Német Gyógyszerészeti Társaság egy évvel korábbi filmpályázati kiírásán díjat nyertek. A film tartalmáról a *Süddeutsche Apothekerzeitung* így tudósít: A film a gyógyszerészek felelősségteljes munkájáról szól, amelyet az orvos és a beteg közti fontos láncszemként végeznek. Története a középkori kolostorok gyógynövénykertjéig nyúlik vissza, majd egy kisvárosi patikába vezet és e keretekben a gyógyszerészet fejlődését mutatja be. Egy korszerű nagyvárosi gyógyszerész nappali és ügyeleti szolgálatát és a gyógyszerészgyakorlók képzését is ábrázolja.

Erre a filmre inkább mint dokumentatív koncepciójú produkcióra emlékezett az ABDA-elnöke *Hans Meyer* 1956-ban egy másik gyógyszerész-film ősbemutatóján, amely *A polgármesternek fejfájása van* címet viselte. A film a hamburgi gyógyszerészegyesület támogatásával készült *Wolf Hart* produkció, egy úgynevezett „kultur-film”, amely bemutatja a gyógyszerész létét és társadalmi jelentőségét. A mű tulajdonképpen érvelés a szabályos gyógyszerellátás mellett, amelyet a gyógyszerész végez. Rámutat a házaló gyógyszerkereskedők inkompetenciájára, akikkel akkor még gyakran lehetett találkozni. A *Pharmazeutische Zeitung* egykori híradása szerint: „A film realista ábrázolással mutatja be, hogy milyen összefüggés van egy falu polgármesterének jelképes fejfájása és a gyógyszerész között. A néző a történet cselekménye alapján látja egy új gyógyszerész létesítését a lakosság, az önkormányzat, a gyógyszerészek és az egészségügyi hivatal szemszögéből. Ezt az önmagában száraz témát a színészek és a nem hivatásos szereplők oly életszerűen jelenítik meg, hogy a filmnek szórakozás szempontjából a jó,

egész estét betöltő játékfilmhez viszonyítva sincs szégyellni valója. A sztori kisebb népünnepellyel végződik, amikor a plébános, orvos, gyógyszerész és polgármester, akik a vidéki élet lényeges személyiségei, áldásukat adják a gyógyszerészre.”

Egyéb német filmek

Hogy a német filmek didaktikus módszerei a gyógyszerész bemutatásakor a közönséget mennyire pozitívan befolyásolják, nem tudjuk. A második világháborút követő oly kedvelt hazai filmek mindenestre erősen hatottak a közönségre. E filmekben a gyógyszerész feltűnő módon nem konkurál az orvossal, aki viszont gyakran játszik címszerepet. Két filmet, amelyekben a gyógyszerész áll a történet középpontjában, meg kell említeni. *O. W. Fischer* *Az utolsó recept* című filmben (1951; rendező *Rolf Hansen*) egy salzburgi fiatal gyógyszerészt alakít, aki foglalkozásából eredően kapcsolatba kerül egy ragyogó szépségű morfinista táncosnővel. Teljesen e nő vonzásába kerül, aminek következtében nemcsak hivatása gyakorlásának szabályaival ütközik, hanem házasságát is kockára teszi. Határozott felesége azonban végülis észre téríti és megmenti a katasztrófától.

Martin Held osztrák kisvárosi gyógyszerészt játszott *Wolfgang Liebeneiner* filmkomédiájában a *Lányom* *Patricia*-ban (1959). A rövid történet: a felnőtté lett lány gyógyszerész apjának bemutatja választottját. Az apa ellentétben a kapcsolatot, végül azonban beleegyezik a házasságba. A gyógyszerészet csupán marginális szerepet kap ebben a nem túl eredeti cselekményben, és az apában sem lehet tipikus gyógyszerész jellemvonásokat felfedezni.

Realista ábrázolás Amerikából

Korabeli amerikai film a *Murphy románc*a (1986, rendezte *Martin Ritt*), ami *Max Schott* hasonló című novellájából készült. *Murphy Jones* (*James Gardner* alakítja) özvegy, középkorú férfi, gyógyszerész egy kisvárosban, valahol az arizonai sivatagban. Egy napon a városkában feltűnik az elvált, kissé züllött fiatal nő, akinek számos, nem utolsósorban anyagi problémája van. A nő csakhamar megjelenik a gyógyszerészben, ahol fájdalomcsillapítót vásárol, és a komoly úr bizalmába férkőzik, majd később nem gyógyszerészi ügyekben is tanácsot kér tőle. Ezzel kezdődik a nem összeillő pár fél évig tartó románc. A film értéke a gyógyszerész ábrázolása; tipikus amerikai drugstore-t látunk márvány szódavizes csappal, olyan filmet, amelyben *Murphy Jones* a mintaszerű tudományos gyógyszerész szerepét játssza.

Magyar filmek

A hazai gyógyszerész-filmkészletet szegényes és kevés említésre érdemes mű képezi. Két alkotásról emlékezünk meg, az első az 1958-ban készült *Csendes otthon* (rendezte *Bán Frigyes* Kossuth-díjas). A film főhősnője Ács Éva

(Galambos Erzsébet) gyógyszerész, akinek Berki András zeneszerzővel (*Zenthe Ferenc*) közös lakást utalnak ki. Zajos együttélés kezdődik, majd némi bonyodalom után Éva és András házasságra lép. Foglalkozásukat ebben a filmben a főhősnőn kívül még egy szereplő, dr. Huppert Győző érdemes gyógyszerész, Éva kollégája és önjelölt jövődöbelije képviseli, akit *Ungvári László* alakít. Dr. Huppert remek bohózáti figurát alakít: ügyetlen segítő-társ, aki egy képszöveget sem tud beverni, másrészt pedig főgyógyszerész és Münchenben szerezte diplomáját. Ács Éva „tündéri kis beosztottja a laborban”, földije; a lány gyermekkorra óta ismeri őt és mint főnököt tiszteli. Ungvári annyi kedvességgel és bájjal formálja meg a gyógyszerész kétbalkezes, ellenszenves alakját, hogy noha a belőle kiábránduló fiatal lányt teljesen megértjük, őt közben mégis megkedveljük. A jó szórakozáshoz *Fényes Szabolcs* fülbemászó dallamai biztosítják a hangulatot, itt hangzik el a nagy sláger, az Összecsendül két pohár is.

Félig sem patika

1994. decemberben mutatták be a 14 részes *Patika* tévéfilmsorozat első részét (írta *Nógrádi Gábor* és *Kardos G. György*, zeneszerző *Dés László*). Rendező *Koltai Róbert*, aki a főszerepben egy Norbi nevű gyógyszerészt alakít. Végre, egy vérbeli foglalkozási film – gondolná az ember, de csak amíg a 27 perc a végéhez ér. Annak ellenére ugyanis, hogy a film alkotói igazi szakmai miliőt szerettek volna képernyőre varázsolni, nem jutottak túl a felszín látszatán. A történet részei egy kívülről nem túl

korszerű patikában játszódnak, olyan gyógyszertárban, ahová a külföldi tulajdonos hazaérkezett és az intrikus vezető helyett végülis unokaöccsét, Norbit szeretné alkalmazni. Norbi azonban, bár lelkiismeretes gyógyszerész, aki tudja, mit kell tenni szakmai vészhelyzetben (köpenyét összehajtogatva a rosszul lett idős úr feje alá helyezi és mentőt hívnak), mégiscsak zenész, aki saját dalait énekli-játssza inkább. Egészeben kicsit habókos, de feltétlenül szimpatikus személyiség. Sajnos, a nézőben legfeljebb ötvenszázalékos patikus benyomását kelti; nem zenész, sem nem énekes, legfeljebb félnotás. A Magyar Gyógyszerész Kamara hiába tiltakozott a forgatókönyv szakmai hibái ellen; esténként a tévében a nézők milliói látták ezt a félresikerült gyógyszerészfilmét.

Ezzel sétánk a mozifilmek között véget ér. Régi laboratóriumok, kulisszaként használt hangulatos officinák a filmekben ritkán maradnak hatástalanok. És a rendezők számára elsősorban ez a legfontosabb, sokkal jelentősebb a gyógyszerésznél magánál, akinek a filmszerepe nem mindig ábrázolja reálisan saját hétköznapi szakmai tevékenységét.

IRODALOM

1. *Caesar, W.* Dtsch. Apoth. Ztg. 135, 4719 (1995) – 2. *Engelhardt, D.* Dtsch. Apoth. Ztg. 133, 3699 (1993) – 3. *Stájer G.* Gyógyszerészet 40, 396–403. (1996).

G. Stájer: *Pharmacy and pharmacist in the cinematic art.*

Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem, Gyógyszerésztudományi Kar, Szeged, Zrínyi u. 9. – 6720

A Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Gyógyszerésztudományi Kar 1996. október elejétől 2 éves önköltséges

gyógyszertári asszisztensképző tanfolyamot indít.

A tanfolyam keretében gyógyszertári asszisztensi munkakör ellátására alkalmas elméleti ismeretekkel és gyakorlati készséggel rendelkező asszisztenseket képezünk.

Jelentkezési feltételek: gimnáziumi vagy szakközépiskolai érettségi. Felvételi vizsgát nem kell tenni.

Érdeklődni és jelentkezni lehet az alábbi címen:
6701 Szeged, Zrínyi u. 9.
SZOTE Gyógyszerésztudományi Kar
Dékáni Hivatal,
Telefon: 06 (62) 312-186

Tandíj: 140 000 Ft

Jelentkezési határidő: 1996. szeptember 15.